

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ

Визначаються фактори виникнення політичних ризиків, їх роль у побудові та підтримці іміджу демократичної держави сучасної України. Формулюються шляхи та перспективи подолання негативних наслідків політичних ризиків.

Ключові слова: *політичний ризик, політичний імідж держави, політична стабільність, методи оцінки політичних ризиків.*

Результативність політики формування привабливого іміджу будь-якої держави визначається рівнем захисту її національних інтересів, досягнення зовнішньополітичних цілей. На жаль, Україна, яка знаходиться у зоні постійного підвищення стану політичної ризикованості, має передусім імідж політично нестабільної держави і не сприймається як впливова, правова, демократична, соціальна держава, де розбудовуються інститути громадянського суспільства. Тому вирішення питань керованості політичних процесів, подолання недовіри до влади, негативного впливу політичних конфліктів всередині політичної еліти тощо в сучасній Україні пов'язане з розвитком та впровадженням технологій антикризового менеджменту у побудові позитивного політичного іміджу держави.

Інтерес до проблеми політичних ризиків пов'язують з діяльністю відомого банкіра Ротшильда у ХІХ ст., який організував систему інформації про політичні події в різних країнах. На початку 50-х рр. ХХ ст. поняття «політичний ризик» поширилося в американських бізнесових колах, коли у 1959 р. до влади на Кубі прийшов Ф. Кастро. Створення теорії політичних ризиків пов'язують з іменами таких видатних науковців, як В. Вестон, Е. Грем, М. Ліч, І. Махмуд, Г. Райс, Б. Сорж, Д. Хауелл та ін. Дослідження з проблем розвитку та покращання методів прогнозування політичних ризиків пов'язані з працями Д. Йоффі, Т. Морана, В. Оверхольта, Дж. Остіна і Т. Шріва. Ризики політичних подій розглядають у своїх наукових працях Д. Рулофф, Д. Фрей, М. Харді.

Теорія політичного ризику в Україні набуває все більшої актуальності. Сьогодні вже з'явилося достатньо теоретичних та практичних наробок для системного дослідження співвідношення політичного ризику, політичної стабільності, політичних конфліктів тощо. Серед українських вчених, що вивчають взаємообумовленість політичного ризику та політичної стабільності, сутність та типи політичних ризиків, методологію визначення останніх та стратегії управління ними Ю. Кальниш, О. Корх, Г. Кулик, І. Петренко та ін.

Сутність ризиків як аспекту суспільного життя, фактори ризиків на основі аналізу економічної, соціальної політики здійснює О. Горбняк. Вивчення ризиків українського суспільства є предметом наукового аналізу О. Кіндратець, А. Колодій, С. Коночук, М. Михальченка та ін. Науковці вивчають його вплив на функціонування політичної системи, наслідки розвитку, механізми їхнього запобігання та подолання.

Рівні та властивості політичного ризику, методологія його дослідження стали предметом наукового пошуку В. Кривошеїна. Дослідник виділяє такі елементи у політичному ризикові як явищі: можливість відхилення від припустимої політичної мети, заради якої здійснюється обрана альтернатива політичного рішення; невпевненість у досягненні поставленої мети; можливість настання несприятливих наслідків (матеріальний або фізичний збиток, захворювання тощо) при здійсненні тих чи інших політичних дій в умовах невизначеності для суб'єкта політичної діяльності, який іде на ризик; матеріальні, екологічні, морально-ідеологічні та інші втрати, пов'язані із здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи; очікування небезпеки, невдачі внаслідок вибору альтернативи та її реалізації [9, с. 42].

Однак, вивчення і окремий розгляд питання ролі та функціонального впливу ймовірних політичних ризиків у формуванні політичного іміджу держави обумовлюють необхідність проведення окремих наукових розвідок. Це визначає також мету статті — розкриття сутності політичного ризику як явища, що здатен істотним чином коригувати імідж, а також визначення подальших перспективи вдосконалення політичного іміджу України на сучасному етапі. Серед завдань, поставлених у статті, виділяємо наступні: на основі узагальнення наукових підходів сформулювати визначення «політичний ризик»; визначити сукупність факторів, що впливають на виникнення показників політичного ризику; систематизувати методики оцінки політичного ризику; проаналізувати вплив ризиків на формування політичного образу української держави на міжнародній

арені; запропонувати перспективні шляхи подолання ризикових небезпек в реалізації зовнішньої та внутрішньої політики України.

Узагальнюючи різні підходи до визначення сутнісних характеристик політичних ризиків, звернімося до найбільш прийнятних для розкриття мети трактувань. З точки зору економічної діяльності політичний ризик розуміють як ймовірність того, що державні чи недержавні учасники негативно впливатимуть на ведення бізнесу в країні через нестабільність режиму або прямо чи непрямо втручатимуться в його роботу. Політичний ризик може бути визначений як комплекс внутрішньодержавних та міжнародних, конфліктних та інтеграційних подій і процесів, котрі можуть (або не можуть) привести до змін в урядовій політиці всередині країни або в інших країнах, що може вилитися в несприятливі умови або ж додаткові можливості для фірми.

Теорія політичних рішень розглядає політичний ризик як ймовірність помилки або успіху в ситуації з кількома альтернативами, як ситуацію непевності вибору при прийнятті рішення, коли, з одного боку, існує очевидна можливість досягнення очікуваного результату, а з іншого — є можливість поразки та відхилення від мети. Під політичним ризиком формування іміджу держави пропонуємо розуміти ймовірність зменшення (збільшення) функціональної дієздатності та результативності діяльності органів державного управління, пов'язаної з вибором альтернативи в умовах проблемної ситуації з метою формування, підтримки або вдосконалення внутрішнього та зовнішнього образу.

Для характеристики політичного іміджу держави необхідно скористатися визначенням Д. Ольшанського. Науковець розуміє його як «уявний образ певної держави, що формується у свідомості громадян країни та закордонної аудиторії. Цей образ формується у процесі комунікативної взаємодії суб'єктів економічного, соціального та політичного життя як усередині країни, так і за її кордоном» [12].

Імідж держави — її стратегічний ресурс. Тому створення позитивного іміджу сучасної України стало одним з завдань реалізації державної політики. Так, згідно з Державною цільовою програмою Комітет з питань формування міжнародного іміджу України ГР при МЗСУ визначив пріоритетні завдання щодо формування сприятливого інформаційного, інвестиційного середовища у сприйнятті України як надійного партнера [8]. Однак, не зважаючи на це, в світовому інформаційному потоці Україна представляється з негативного боку. Провідні світові ЗМІ, такі як International Herald Tribune, Wall Street Journal, Financial Times та інші достатньо мало цікавляться

українськими подіями, причому віддають перевагу повідомленням негативної спрямованості. Утвердження негативного сприйняття України в світі є перешкодою на шляху захисту національних інтересів, ефективної партнерської співпраці з міжнародними організаціями, отримання необхідної фінансової допомоги тощо [10].

Про важливість формування сприятливого політичного іміджу країни, вважає Н. Качинська, свідчить наявність наступних функціональних характеристик. Зокрема, імідж, що позитивно сприймається, впливає на підвищення активності інтеграції в світове та політичне суспільство, забезпечення безпеки країни від політичного та військового тиску ззовні, забезпечення підтримки світовою спільнотою владної еліти як ресурсу боротьби з опозицією, підтримку національного бізнесу та приваблення іноземних інвестицій; сприяння розвитку туристичної сфери [5].

Особливістю створення методологічних практик оцінки та прогнозування політичного ризику є його вивчення в рамках загальної оцінки ризику країни. Для оцінювання його впливу створено мережу спеціалізованих аналітичних центрів, більшість з яких знаходяться на території США та Європи. Серед некомерційних центрів, що займаються теорією політичного ризику, виділяють Центр стратегічних та міжнародних досліджень в Джорджаунському університеті, Дослідний центр міжнародних змін при Колумбійському університеті (Ню-Йорк). Наприклад, для вимірювання індексу економічної сприятливості та індексу стабільності держави використовується програма PRISM (Primary Risk Investment Screening Matrix).

Найбільш відомими оцінками рівня політичного ризику є метод «old hands» та метод «grand tours». З допомогою першого впливові фахівці, експерти проводять аналіз і звітують про результати роботи. Другий - вимагає відвідування країни, що досліджується, групою експертів і налагодження там контактів із місцевими політичними лідерами, урядовими чиновниками та бізнесменами. Безумовно, обидва мають як переваги, так і недоліки.

Вартим уваги серед низки методик кількісної оцінки політичного ризику є експертні оцінки. Зокрема, індекс політичного ризику за методикою Інституту Ханера (шкала складає від 0 до 25 умовних одиниць), «принц-модель» (від - 125 до +125), індекс BERI, який обчислюється фахівцями Інституту інформації ризику в бізнесі (0 до 100). Оціночними критеріями за останньою методикою є: політична стабільність, відношення до іноземних інвестицій, ступінь націоналізації, ступінь девальвації внутрішньої валюти, стан

платіжного балансу, ступінь розвитку бюрократії, темпи економічного росту, ефективність організації комунікацій, зв'язки з громадськістю тощо.

Оцінюючи роль політичного ризику у формуванні політичного іміджу держави зазвичай використовуються порівняльні дані, які перетворюються на відповідні рейтинги. Рейтинг країни визначає її місце у загальній сукупності порівняльних країн і демонструє ступінь бажаності стану відповідної обстановки. Інколи експерти називають його як відмінності «політичного клімату». Рейтинг країни визначається з урахуванням її місця у групі країн, які упорядковані у певній послідовності з погляду певних оцінок рівня політичного ризику, визначених в балах. Рейтинги країн публікуються в журналах «Euromoney», «Economist», «Fortune».

Найбільш популярною є 100-бальна шкала, де країни з мінімальним рівнем політичного ризику отримують найбільші оцінки на балах. Так, в атласі політичних ризиків за підсумками 2010 р. Україна отримала рейтинг «високий». Це негативний рейтинг і він свідчив про нестабільні умови ведення бізнесу в країні, що ключовим способом вплинуло на процес прийняття інвестиційних рішень [13].

У рейтинговій системі міжнародної консалтингової фірми Control Risks Group у дослідженні «Карта ризику 2012 року» за ризиками безпеки та політичними ризиками для ведення бізнесу в 2012 році Україну класифікували як країну з середнім політичним ризиком [4].

Українські експерти також активно вивчають умови для виникнення політичного ризику. Поряд з визнаними іноземними методиками, українські науковці розробляють власні методики для вимірювання ризикованості політичної діяльності. Наприклад, експертні дослідження, які проводяться спільно Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України та Соціологічною службою в Україні SOCIS Gallup, розробкою документів з оцінки глибини політичних ризиків в Україні займається Український незалежний центр політичних досліджень, де фахівці роблять прогноз щодо розвитку політичної ситуації у короткій та достроковій перспективі [2].

Погляди на розвиток суспільства, його інтереси та тенденції подальшого існування змінюються. Глобальних масштабів розгляду набувають питання безпеки (ядерної, зокрема), екології, продовольчої кризи, демографічних проблем. Україна не може залишатись осторонь вирішення цих питань. Її готовність стати і бути активним відповідальним учасником перетворень і створення інвестиційної привабливості також стають частиною прийняття іміджу держави.

Тому занепокоєння визивають результати дослідження політичних складових створення позитивного інвестиційного клімату в державах, проведеному компанією Ernst & Young березні 2013 року Вони свідчать про негативні тенденції української держави, зокрема і в сфері відновлюваної енергетики [1].

При проведенні аналізу політичний ризик, як свідчать методики, виводиться із стабільності та спрямованості політики уряду цієї країни. При цьому розрізняють нестабільність у правлячій верхівці (боротьба за владу), і соціальну нестабільність (як наслідок активної діяльності опозиційних політичних сил). Найяскравішим прикладом нестабільності у правлячій верхівці, яка прямо пропорційно позначається на іміджі української держави, є проблема подолання вибіркового правосуддя в Україні. Так, ув'язнення Ю. Тимошенко до сьогодні залишається найбільшою мірою значним політичним ризиком. Серед потенційних загроз політичних ризиків, на думку О. Якубіна, залишається проблема під загальною назвою «конституційна диктатура» президента України, тобто зосередження в його руках надзвичайно великих повноважень, але без достатнього контролю з боку суспільства. Безпосередні загрози продовжує нести некомпетентна зовнішня політика, адже від вирішення багатьох проблем на міжнародному фронті залежить подальший поступ країни [14]. Заявляючи про стратегічний намір держави стати членом Європейського Союзу, Україна тим не менш не демонструє активності у вирішенні цього питання. У якості політичного ризику реалізації обраної геополітичної стратегії можна трактувати підписання меморандуму з Митним союзом та переговори щодо статусу спостерігача у Євразійському Союзі. У той час коли на саміті Україна – ЄС у листопаді 2013 року українська влада прагне підписати Угоду про асоціацію і створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, уряд займається підготовкою зустрічі президентів України та Росії (євразійська геополітична стратегія), яка планується у вересні-жовтні 2013 року. Істотним фактором невизначеності в сучасній Україні залишається і різнополярність підходів Сходу та Заходу до моделі реалізації геополітичної стратегії держави [10].

Серед об'єктивних чинників, що підвищують ймовірність іміджевих втрат країни необхідно виділити: недосконалість правової бази; обмеження свободи слова; несприятливі умови для опозиційних сил; низький контроль за владою з боку громадянського суспільства. Серед факторів, що свідчать про загрозу виникнення політичного ризику варто також виділити корупцію, труднощі відкриття та підтримки нового бізнесу, судова непевність, експропріація та

націоналізація, міжнародні санкції, бюрократичні затримки, непрозорість контрактів та тендерів, кампанії та протести.

Індекс політичного ризику, на думку О. Кіндратець, визначається на основі оцінки використання примусу в здійсненні влади, впливу на суспільство радикальних політичних сил; порушення правопорядку, масштабу антиконституційних дій, делегітимації політичного режиму, кризи системи державного управління, сепаратизму, ступеня етнічних, релігійних, расових, соціальних відмінностей, прояву соціальної нерівності тощо [6].

На нашу думку, перелік індексів політичного ризику у формуванні позитивного політичного іміджу держави необхідно доповнити конфронтаційним типом поведінки політичної еліти. Зокрема, це проявляється у тому, що влада і опозиція, маючи різне трактування застосування політичних цінностей, знаходяться у перманентній боротьбі з «нульовим потенціалом» знаходження взаєморозуміння. Конфлікти, що виникають між представниками еліти, впливають на політичну обстановку всередині держави, потребують додаткових політичних субсидій у їхньому вирішенні. Політична нестабільність створює несприятливий інвестиційний клімат. І Україна сприймається як країна, де ризику фінансових втрат підвищуються.

Основними факторами, що здатні внести значний рівень корекції у імідж України, можна назвати наступні: проблемність реалізації одночасної політики гармонізації відносин Євразійського та Європейського союзів; отримання значних дивідендів від політичної асоціації з ЄС та газові ресурси за дешевими цінами; збереження стратегічного над українською ГТС, її модернізація; укріплення та посилення персональної влади та її вертикалі всередині країни.

Одними з головних симптомів політичного ризику можна назвати рівень громадських заворушень страйків, демонстрації тощо), стабільність уряду (імовірність його збереження при владі), політичний плюралізм, ступінь етнічних і релігійних протиріч, стиль мислення осіб, які приймають рішення в політиці (рівень націоналізму, корупції, nepotизму), роль примусу при утриманні влади, організованість, вплив ззовні, спадкоємність, антиконституційні дії і соціальні конфлікти [3].

На сучасному етапі розвитку суспільства України політичні ризики стали одним із важливих орієнтирів при виборі та прийнятті рішень щодо втілення геополітичної стратегії української держави. Неefективний політичний менеджмент сучасної української еліти потребує вдосконалення комплексного підходу у виробленні стратегій безпеки, зменшення та запобігання політичних ризиків.

Для зменшення таких впливів на процес становлення іміджу країни необхідно врахування таких моментів:

- сприяти розвитку функціональної здатності інститутів політичної та економічної системи;
- створювати сприятливі умови для формування середнього класу;
- посилити відповідальність за прийняті політичні рішення;
- оперативно реагувати та розвивати ефективні технології вирішення політичних конфліктів всередині країни, зокрема конфліктів в системі державного управління;
- використовувати ефективні механізми легітимації влади;
- будувати ефективну брендінгову стратегію, яка повинна включати професійну модель формування політичного іміджу України.

Тож в умовах модернізації політичних інститутів і демократичного подолання їхньої недосконалості, створення та розвиток демократичної політичної традиції сприйняття України як країни демократичної, надійної і перспективної стає одним з актуальним завданням реалізації внутрішньої та зовнішньої політики.

Література

1. Альтернативній енергетиці в Україні перешкоджають політичні ризики — експерт [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ст. : <http://newsradio.com.ua>.
2. Гасаненко Н. Політичний ризик інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Н. Гасаненко — Режим доступу до ст. : <http://www.investgazeta.net/ekonomika/politichnij-rizik-investicijnoj-dijalnosti-v-ukrajini-141743/>. — Загол. з екрану.
3. Горшкова А. А. Політичний ризик і методи його оптимізації [Електронний ресурс] / А. А. Горшкова. — Режим доступу : http://refs.co.ua/56588-Politicheskiiy_risk_i_metody_ego_optimizacii.html. — Загол. з екрану.
4. Карта ризиків 2012 [Електронний ресурс]. — Офіційний сайт «Тижень ua». — Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/37707>. — Загол. з екрану.
5. Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномену [Електронний ресурс] / Н. Качинська. — Віче. — 2009. — № 22. — Режим доступу до ст. : <http://www.viche.info/journal/1738/>. — Загол. з екрану.
6. Кіндратець О. Ризики українського суспільства [Електронний ресурс] / О. Кіндратець. — Віче. — 2009. — № 17. — Режим доступу до ст. : <http://www.viche.info/journal/1623/>. — Загол. з екрану.

7. Кононенко С. В. Політичний ризик і тоталітарний комфорт / С. В. Кононенко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. — К., 2008. — Вип. 42. (підсерія «Курасівські читання»). — Режим доступу до журн. : http://www.ipiend.gov.ua/?mid=14&action=scholarly_detail&scholarly_id=46. — Загол. з екр.
8. Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2014 року [Електронний ресурс]. — Сторінка Комітету з питань формування міжнародного іміджу України ГР при МЗСУ. — Режим доступу : <https://www.facebook.com>.
9. Кривошеїн В. Ризик як атрибут політики [Електронний ресурс] / В. Кривошеїн // Політичний менеджмент. — 2004. — № 6. — С. 38—47. — Режим доступу до ст. : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=34&c=599>. — Загол. з екрану.
10. Кулеба О. В. Особливості формування міжнародного іміджу України в закордонних засобах масової інформації [Електронний ресурс] / О. В. Кулеба. — Режим доступу до ст. : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_1/34.pdf.
11. Марченко С. М. Політичні ризики та державний борг / С. М. Марченко // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 2. — С. 64—68.
12. Ольшанский Д. В. Политический PR / Д. В. Ольшанский. — СПб. : Питер, 2003. — 544 с.
13. Україна отримала рейтинг «високий» в атласі політичних ризиків за 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/ukraina-poluchila-reyting-vysokiy-v-atlase-politicheskikh-17012011230500>. — Загол. з екрану.
14. Якубін О. Політичне плетіння 2012: основні загрози та ризики [Електронний ресурс] / О. Якубін // Офіційний сайт газети «Українська правда». — Режим доступу до ст. : <http://www.pravda.com.ua/columns/2012/01/5/6872547>. — Загол. з екрану.

Определяются факторы возникновения политических рисков, их роль в построении и поддержке имиджа демократического государства современной Украины. Формулируются пути и перспективы преодоления негативных последствий политических рисков.

Ключевые слова: *политический риск, политический имидж государства, политическая стабильность, методы оценки политических рисков.*

Identify factors of political risk, their role in building and maintaining the image of a modern democratic state Ukraine. Prospects are formulated to overcome the negative effects of political risks.

Key words: *political risk, political image of the country, political stability, political risk assessment methods.*

Моїсеєва Алла Сергіївна — кандидат політичних наук.

Рецензент: проф. Новакова О. В.